

Od prvního vydání uplynulo 18 let. Zatím se v roce 1918 Rakousko-Uhersko rozpadlo; jeho vojenské trestní právo hmotné zůstalo nadále v platnosti kromě Rakouska a Maďarska i v Československu, ale v každém z těchto států bylo měněno. Největší změna se stala v Rakousku; tam bylo od 1. října 1920 zrušeno vojenské soudnictví, při čemž byl vojenský trestní zákon z r. 1855 zrušen a jeho hlavní odchylky od trestního práva obecného přidány k obecnému trestnímu zákonu z r. 1852 jako dodatek (§ 533 až 684).

Lelewer popisuje v druhém vydání vojenské trestní právo rakouské republiky a všímá si právního stavu československého a maďarského jen mimochodem; za to však judikaturou československého nejvyššího vojenského soudu obírá se podrobněji a hledí z ní těžiti — podobně jako z říšskoněmecké judikatury — pro právní stav rakouský.

Systematicky je kniha uspořádána stejně jako první vydání. První (všeobecnou) část nechal autor co možná bez změny a jen ji přizpůsobil novému právnímu stavu; za to v druhé části (zvláštní) připojil mnoho nového a leckde neváhal vystoupiti proti svým dřívějším názorům. Pro usnadnění orientace je na konci knihy tabulka, v níž je číslování paragrafů nového rakouského dodatku k obecnému trestnímu zákonu srovnáno se starým číslováním vojenského trestního zákona z r. 1855.

Styl je — tak jako v jiných spisech tohoto autora — jasný, průhledný a přesný; výklady o nových vojenských institucích rakouských (funkce důvěrníků, ochrana politických práv vojáků) jsou zajímavé.

Knihu lze doporučiti i našim právníkům, neboť mnohé vývody autorovy mají při podobnosti právní úpravy platnost i pro naše poměry.

Lepšík.

Mezinárodní právo.

Prof. Anzilotti Dionisio, Corso di diritto internazionale. Roma 1923 a násl. Str. dosud 310.

Moderní internacionalistická škola italská odklání se radikálně od přirozenoprávních tendencí a pod zřejmým vlivem německého pozitivismu vážně usiluje o ohraničení práva mezinárodního od ethicko-politických postulátů, které ztěžují poznávání toho práva, jež skutečně platí. Nejvýznačnějším představitelem moderní italské pozitivistické školy je Dionisio Anzilotti, profesor na universitě v Římě a člen Stálého mezinárodního soudního dvora v Haagu. Již před světovou válkou upozornil na sebe řadou monografií, věnovaných právu mezinárodnímu a soukromému právu mezinárodnímu, jakož i samostatným systémem práva mezinárodního, který od r. 1923 vydává v druhém vydání. Třebaže dílo není dosud ukončeno, jsou vydávány po arších, přece obsahuje již výklad základních problémů práva mezinárodního, totiž výklad o pojmu a povaze práva mezinárodního, o subjektech a orgánech mezinárodních, o právních skutečnostech,

v tom zejména o mezinárodních aktech, a to dovolených i nedovolených. Právě z jeho výkladů o mezinárodních aktech lze se poučiti o složitosti a rozmanitosti těch skutečností, jež jsou shrnovány pod pojem mezinárodního aktu.

Kniha Anzilottiova došla značné pozornosti v celém světě, zvláště pak v Německu, poněvadž náležitou měrou respektuje německou literaturu, zasloužilou o upevnění právního pozitivismu ve vědě práva mezinárodního. Také pro naši právní kulturu není Anzilottiova kniha bez významu, poněvadž Anzilotti dovede s bystrostí sobě vlastní proniknouti ty neisložitější problémy, přihlížeje kriticky k pracím jiných internacionalistů. Kniha má sice podtitul: Přednášky konané na římské universitě ve školním roce 1922—23, ale z jejího obsahu je zřejmo, že jest určena v neposlední řadě i odborníkům i mezinárodní praxi. Také členství autorovo v Stálém mezinárodním soudním dvoru v Haagu jest určitým důvodem, aby se jeho práci i u nás věnovala zasloužená pozornost.

Svůj systém práva mezinárodního zahajuje Anzilotti stručným nástinem historie i literatury práva mezinárodního. Dočká se tu hned na počátku přeměny, jaká nastala v posledních letech v přestěnění práva mezinárodního v souvislosti s poznáním vlastní povahy právních norem. Odmítá plichtění práva mezinárodního s právem přirozeným a správně zdůrazňuje, že je činiti rozdíl mezi právem pozitivním a právem přirozeným, které je mu souhrnem zásad nebo požadavků ideálních. O jejich poměru se vyslovuje takto: závaznost právních norem je nezávislá na větší nebo menší shodě se zásadami spravedlnosti, a tyto neztrácejí ničeho na své ideální hodnotě, neodpovídá-li jim pozitivní právo (str. 12). Předmětem právní vědy může býti jen právo pozitivní; jejím úkolem je nejdříve zjistiti a vyložiti platné normy uváděním jich do logického systému. V druhé řadě přispívá právní věda za součinnosti jinakých disciplin ke kritice platného práva a přípravě budoucích reforem. Anzilotti uznává, že tyto methodické samozřejmosti narážejí na velké nesnáze v právu mezinárodním. Aby i tu došly patřičného uplatnění, o to se snaží moderní internacionalistická doktrína, která má své významné představitelce zejména v Německu a v Itálii.

Po těchto methodologických poznámkách přechází autor k pojmu práva mezinárodního. Za nejdůležitější součást práva mezinárodního pokládá mezinárodní smlouvy, jejichž závaznost mu plyne ze zásady: *pacta sunt servanda*. Tato zásada je dle něho posledním principem práva, jeho formálním kriteriem. Všechny normy a pouze normy, které se mají uváděti na poslední princip práva jakožto na nezbytný pramen jejich závaznosti, patří k pozitivnímu právu, v našem případě k pozitivnímu právu mezinárodnímu. Od vnitrostátních právních norem liší Anzilotti normy práva mezinárodního vzhledem k jejich vzniku, povaze i účinnosti. Formaci práva mezinárodního pokládá vším

právem za nehotovou a nedokonalou. Federální světový stát je mu koncem práva mezinárodního, ježto takové je možné toliko mezi sobě rovnými státy. Společnost národů není dle toho žádným přetvořením dosavadních mezistátních vztahů.

Pokud jde o poměr práva mezinárodního k vnitrostátnímu, staví se autor na stanovisko dualistické konstrukce, jejíž základní myšlenkou je koordinace obou právních řádů. Dle toho platnost mezinárodních norem, jakož i jejich trvání jsou podmíněny právem mezinárodním, norem pak vnitrostátních vnitrostátním právním řádem. Při rozporu tohoto právního řádu s právem mezinárodním je vnitrostátní normy vykládati tak, aby nedošlo k porušení mezinárodních povinností. Jde tu o známé interpretační pravidlo.

Značnou pozornost věnuje Anzilotti pramenům práva mezinárodního. Jednati se tu může jen o prameny ve smyslu formálních. Sem patří mezinárodní smlouvy a obyčejové právo. Otázku závaznosti smluv řeší autor zcela s hlediska normativního a formuluje ji takto: proč mají býti mezinárodní smlouvy dodržovány? Na to odpovídá: povinnost taková vyplývá z poslední a nejvyšší právní normy, jež zní: *pacta sunt servanda*. Je to hypothesis neboli postulát, který je nedokazatelný. Právo obyčejové vyrůstá z určitých skutečností. Autor se přiklání k teorii smluvní, která v obyčejovém právu spatřuje smlouvu mlčky sjednanou. Závaznost obyčejového práva odvozuje rovněž ze základní nomy: *pacta sunt servanda*. Obyčejové právo předchází historicky smluvní právo mezinárodní a má i dnes velikou důležitost, poněvadž základní principy práva mezinárodního mají stále formu obyčejového práva. Mezinárodními smlouvami jest upraveno právo mezinárodní v omezené míře. Anzilotti se však ohražuje proti mínění, že právo mezinárodní je v podstatě právem obyčejovým; ve skutečnosti je již značná část práva mezinárodního regulována mezinárodními smlouvami. Skutečnosti, z nichž vzniká obyčejové právo, musejí býti mezinárodními akty. Náš autor si všímá i otázky kodifikace práva mezinárodního a zaznamenává význačnější pokusy, jež v tom směru byly učiněny.

Zvláštní pojednání věnuje autor mezím platnosti mezinárodních právních norem. Právo mezinárodní dělí na obecné a partikulární. K právu partikulárnímu patří zejména americké právo mezinárodní. Jednota veškerých mezinárodních právních norem jest autoru dána základní právní normou: *pacta sunt servanda*. Obecné právo mezinárodní je výlučně právem obyčejovým. Právo mezinárodní pak jako takové je právem podstatně partikulárním. Pokud jde o časové meze platnosti práva mezinárodního, správně vytyká Anzilotti, že co do derogovatelnosti mají mezinárodní smlouvy a obyčejové právo stejnou normativní sílu. Vzhledem k závaznosti norem bývá činěn rozdíl mezi normami donucujícími a dispositivními, kteréžto rozlišování se dobře pro právo mezinárodní nehodí, poněvadž subjekty práva me-

zinárodního jsou též subjekty normotvornými. Státy mají proto rozsáhlou možnost měnit, pokud se týče derogovati platnému právu.

Velice cenné jsou výklady, věnované interpretaci a aplikaci mezinárodních právních norem. Autor vychází z všeobecně uznané zásady, že právo obyčejové je postaveno na roveň mezinárodním smlouvám, takže po vzájemný poměr všech norem práva mezinárodního platí zásada: *lex posterior derogat priori*. Pokud jde o poměr práva obecného a partikulárního, platí paronomie: *in toto iure genus per speciem derogatur*. Tato zásada je ztělesněna v čl. 38 statutu Stálého mezinárodního soudního dvora.

Po těchto úvodních výkladech přistupuje autor k všeobecné teorii mezinárodních vztahů. Nejprve se obírá mezinárodními subjekty. Anitady neopouští linii, kterou hned v úvodě byl zaujal. Proto si klade ihned otázku, co to je právní subjekt. Pod vlivem normativní teorie je mu subjekt destinatářem právních norem a nikoli přírodním produktem. Tím je zřetelně vyznačen rozdíl mezi člověkem nebo fyzickými bytostmi a osobou v právním slova smyslu. Souhlasíme s autorem, když prohlašuje, že státy nejsou jedinými subjekty práva mezinárodního. Opačný názor nevychází z pozitivního právního materiálu, nýbrž z pojmu státu, vytvořeného mimo rámec práva mezinárodního, a přisuzuje mezinárodní subjektivitu těm útvarům, na něž se hodí pojem státu. Národové nejsou subjekty práva mezinárodního, nýbrž státy. Vedle států jsou arci ještě jiné subjekty. Jednotliví státní příslušníci mezinárodní subjektivitu nemají. Totéž platí o státních orgánech. Při zkoumání mezinárodní subjektivitu Svaté Stolice hledí autor správně k tomu, zda konkordáty jsou zakotveny v právu mezinárodním čili nic. Případně vyzvedává tu skutečnost, že konkordáty jsou svou právní povahou rovny mezinárodním smlouvám. Z toho dedukuje, že církev katolická jako taková, jejímž nejvyšším orgánem je Svatá Stolica, je mezinárodním subjektem, s čímž lze zásadně souhlasiti, nechceme-li do práva mezinárodního zanáseti nějaké politické postuláty. Kromě těchto mezinárodních subjektů přicházejí v úvahu i mezinárodní svazy států, k nimž patří i Společnost národů.

Problému vzniku i zániku mezinárodních osob dotkl se náš autor dosti obšírně. Právní osobnost mu vzniká okamžikem, kdy se určitý sociologický útvar stává destinatářem neboli adresátem norem. Ježto pak mezinárodní normy se tvoří cestou smluv, počíná se existence mezinárodních subjektů okamžikem, v němž dochází k první smlouvě. Volní akt je tudíž základem mezinárodních právních vztahů. Tomuto volnímu aktu se říká uznání (*riconoscimento*). Anzilotti má za to, že uznání jest aktem dvoustranným a konstitutivním. Uvážíme-li, že stát má i před svým uznáním mezinárodní subjektivitu, nemůžeme přikládati uznání konstitutivní charakter. V souvislosti s uznáním probírá autor jednotlivé druhy uznání, jaké zná mezinárodní praxe, a zmínjuje se mimo jiné též o uznání Českoslovaků za světové války.

Ohledně právních kvalifikací subjektů práva mezinárodního uvědomuje si zvláštní strukturu mezinárodního společenství a zaznamenává jednotlivé formy svazů států a zvláště Společnost národů, jakož i státy odvislé a chráněné, pokud se týče i neutralisované.

V samostatný oddíl jsou shrnuty výklady o orgánech. Tyto dělí na orgány individuální a kolektivní. V tomto oddílu si autor všímá právního postavení hlavy státní, ministra zahraničních věcí, diplomatických a konsulárních zástupců, agentů a komisařů, kombatanů a vojenských velitelů v době míru, kteréžto všechny orgány čítá k orgánům individuálním. Ke kolektivním řadí zvláště Společnost národů, orgány zřízené k smírnému řešení mezinárodních sporů, říční komise, komise finanční, úřady mezinárodních unií a pod.

Dosud vyšlá část druhého svazku Anzilottiova díla obírá se právními skutečnostmi, a to vyvolanými přírodou, událostmi individuálního života a dovolenými i nedovolenými činy jednotlivých států. Jde tu o zvládnutí velké látky, která spadá pod pojem mezinárodní skutečnosti a mezinárodního aktu. Z Anzilottiova rozboru všech palčivých problémů, jež byly kdy vyvolány volní manifestací států v mezinárodním životě, lze se dostatečně poučit o významu mezinárodního aktu jednak pro strukturu práva mezinárodního, jednak pro mezinárodní praxi vůbec. Rozsah pak, v jakém pojednává náš autor o mezinárodním aktu, nás nutí k tomu, abychom jen stručně naznačili obsah jeho hluboce založených výkladů, které přibližují jako i v dřívějších částech jeho práce k právně-filosofické literatuře, zejména pak k literatuře směru normativního.

Nejdříve podává obecnou teorii volního projevu států v mezinárodních stycích. Na to probírá jednostranné akty: notifikaci, uznání, protest, vzdání se. Obšírně je pojednáno o aktech dvoustranných. Autor ve shodě s německou teorií činí rozdíl mezi obyčejnými smlouvami a právotvornými neboli kolektivními. Blíže pak zkoumá podstatné náležitosti mezinárodních smluv, a to po stránce subjektivní i objektivní. Speciálně se obírá otázkou, kdo je výlučně oprávněn uzavírat mezinárodní smlouvy. O formě mezinárodních smluv není speciálních předpisů. Probíráje otázku platnosti mezinárodních smluv, dotýká se autor sporu, který vyvolalo ustanovení čl. 18 Paktu o Společnosti národů, v němž se praví toto: Všechny mezinárodní smlouvy a závazky, které přístě budou sjednány členem Společnosti, musí být ihned zapsány úřadem tajemnickým a jím uveřejněny co možno nejdříve. Žádná z těchto mezinárodních smluv nebo závazků nebude závazná, dokud nebude zapsána. — Spor se týká poměru ratifikace a registrace smluv. V debatě, která se rozvinula v prvním zasedání Shromáždění Společnosti národů zastával Tittoni, že smlouva je závaznou pro smluvní strany ratifikací, avšak nemůže být uplatňována v poměru k Společnosti než po registraci. Pro tento výklad se vyslovuje i Anzilotti, ježto jím se pod čl. 18 Paktu subsumují i ty smlouvy, jež sjedná člen Společnosti

s nečlenem. S tímto výkladem bude lze souhlasiti. Také platnosti mezinárodních smluv věnuje autor dostatečnou pozornost, nevyhýbaje se žádnému problému. Dotýká se i vlivu války na platnost smluv.

Zajímavé jsou též výklady o nedovolených činech, které látku plně vyčerpávají. I Anzilotti pokládá za bezpečnou normu, dle níž se státu přičítají nedovolené činy jeho orgánů, i když překročí mezinárodní kompetenci. Mezinárodní bezpráví formuluje jako nedodržení mezinárodního závazku. Stát je pouze povinen učiniti vhodná opatření, aby k mezinárodnímu bezpráví nedošlo, pokud se týče vinníka potrestati. Zvláště si klade autor otázku, zda ručení státu za škodu je subjektivní nebo objektivní. Panující mínění má za to, že podmínkou odpovědnosti státu je zavinění. Dosud vyšlá část knihy jest ukončena pojednáním o právních následcích nedovolených činů, jmenovitě o náhradě škody.

Stručně jsme vytkli podstatný obsah knihy, která uplatňuje ve vědě práva mezinárodního moderní metodu i moderní hlediska. Anzilotti uplatnil v ní svého kritického ducha měrou opravdu vyhovavou, a proto jeho kniha je mimořádným obohacením světové literatury práva mezinárodního. V knize je zpracován bohatý materiál, literárně dobře doložený, takže v tomto směru prokáže kniha cenné služby i mezinárodní praxi. Autor se sice nedopracoval k právnímu monismu, ale tomuto poskytl mnoho podnětů k další kritické i konstruktivní práci. Pro naši právní vědu nemůže zůstati Anzilottiova kniha lhostejnou, poněvadž je výmluvným důkazem, že věda práva mezinárodního a právní filosofie musejí v zájmu zdokonalení mezinárodní organizace i v zájmu lepšího právního poznání spolupůsobiti.

Dr. Bohumil Kučera.

Finanční právo

Ball Kurt, Einführung in das Steuerrecht, 4. vyd. 1927 (Bensheimer), str. 362. První vydání Ballova stručného vylíčení systému německého práva berního vyšlo v srpnu 1920, čtvrté vydání přepracované dle změn nastalých, stalo se tohoto roku — v době tedy poměrně krátké a jest nejlepším dokladem zájmu pro předmět. Právo berní jakožto celek dostalo v Německu svůj prakticko-vědecký základ říšským řádem o dávkách z r. 1920 (Reichsabgabenordnung) a od té doby obrátila k němu širší pozornosti i teorie, jež zabývala se dříve jen jednotlivými částmi neb jen všeobecnými teoretickými základy (Otto Mayer, Fleiner). Práce Ballova byla z prvních. System Ballůvenní obsáhlý, ale dobře uspořádaný. Po přehledném vylíčení zásad všeobecné části finanční vědy (v níž pojat zejména názorný obraz teorií o přesunutí) a berních systémů ve Francii, Anglii a Spojených Státech Severní Ameriky (1—58) uvedena část všeobecná v podstatě dle zásad a systému, jež přijal Reichsabgabenordnung (63—224) a část zvláštní, uvádějící jednotlivé daně říšské a daně pruské a obecní.